

Как загина шефът на българския „Таймс“?

За смъртта на главния редактор на „Зора“ Данаил Крапчев в Горна Джумая

Румен Жерев

Денят е 10-и, месецът септември, годината 1944. Данаил Крапчев от десетина дни е в Горна Джумая. Дошъл е на гости по покана на свои познати – областният управител, местния войвода на ВМРО и командира на гарнизона. Но най-вече идва заради своя приятел Георги Талев, по-големия брат на писателя Димитър Талев. За това разказва самият класик пред поета в изгнание Христо Огнянов. Срещат се през 1965г. В парижки хотел. Преминал през Голготата от лагери и затвори, щастливо оцелял, Димитър Талев е вече реабилитиран и посещава писателска конференция във френската столица.

Данаил Крапчев е дошъл в тютюневия град, за да се възстановява след покушението срещу него в центъра на София. Той безцелно се разхожда по площада в Горна Джумая. И по търговската улица, която по ирония на съдбата и тогава и сега носи името на приятеля му по съдба Тодор Александров. Сигурно в този момент той се е спомнал за далечната 1914г., когато заедно с Тодора са носили ковчега на поета Пею Яворов в последния му път...

Малцина възрастни джумалии са запазили спомен за онези дни. Боян Спасов е на 84 години вече и без колебания ми разказа какво се е случило през онзи 10 септември:

„Въздухът в града е наелектризиран до крайност. Партизаните от Горонджумайския отряд се очакваха всеки момент да слязат от околните села. От старата власт вече нямаше и следа. Неколцина младежи се разхождахме по търговската улици пред общината. Тогава забелязахме шумотевица от площада. Десетина въоръжени души водеха един нисичък възрастен човек. В черно пардесю и бомбе на главата, с белезници на ръцете отзад. Идваха откъм съда, отминаха ни и ес отдалечиха надолу по главната улица. Скоро разбрахме кой е арестуваният, редакторът на „Зора“ Данаил Крапчев“, това си спомня 19-годишният тогава Боян Спасов.

Нямало е вече следи и от познатите на Крапчев, които са го поканили на гости – областният управител, войводата и полковника. Едни са го зарязали и избягали, други вече са арестувани. Само Георги Талев, при когото е ношувал, го предупреждава да не се показва много навън, а бърза да се върне в къщата му. Но Крапчев не храни илюзии. Най-малко мисли за своята сигурност. Душата му е завладяна от тъга и печал. Отново е рухнала мечтата за обединена България.

„Народе, осъзнай се , народе!“ Това се последните думи, които бащата на българския „Таймс“ отронва, когато върху него се нахвърлят пратените от групата на адвоката Данон. Той е изселен в Горан Джумая от София по силата на еврейския закон. И до днес има няколко версии за смъртта на големия журналист. От пребиване до смърт на самата улица, обесване в затвора, който е

само няколко десетки метра от мястото на фаталната среща с групата на Данон. До самото обесване. Свидетелства има по трите версии. Същият този Данон става следовател след събитията. Активно участва в Народния съд. Почти целия екип на „Зора“ преминава през Дирекцията на народната милиция и са разпределени по лагери и затвори. Христо Бръзицов си спомня през 1971г. Как следователят Данон се изпуска при един от разпитите и му казва по адрес на Крапчев: „Обесихме го в Горна Джумая“. Иначе е поддържал твърдението, че задачата му е била само да го арестува, но не могли да го опазят. Няколко години по-късно Данон оплита конците – уличен е във вземане на подкупи, осъден и пратен в Горноджумайския затвор.

Друг редакто от „Зора“ е осъден да лежи в същия затвор. Където повечето му съкилийници са имали ярък спомен от краткото пребиваване на бай Данаил. Та те са му разказали, как една нощ се изтропало в карцера, където е бил захвърлен Крапчев, и когато надзирателите отворили, го намерили увиснал на ръждясал пирон на вратата от вътрешната страна. С въже около врата му, направено от чорапи. Възрастни благоевградчани пък предават спомена на своя съгражданка, която свидетелствала, че Данаил Крапчев е бил пребит до смърт с тояги и цепеници още на улицата под нейния прозорец. На другата сутрин е бил обесен във вагон на жп гарата. В благоевградския музей няма запазени документи за последните дни на Крапчев. Той е бил разпитван в Балабановата къща и после хвърлен в карцера на затвора. А Горноджумайският затвор е бил в двора на съда, който е зад площада, до реката. Т. е. там където са го арестували. Така преминават последните дни на българина от Прилеп, за който вестник „Зора“ беше „моята рожба!“